

Amasya İlahiyat Dergisi – Amasya Theology Journal

ISSN 2667-7326 | e-ISSN 2667-6710

Haziran / June 2019, 12: 153-194

**Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi'nin
Şairliği ve Türkçe Şiirleri**

**The Poetry Skill and the Turkish Poems of Abdurrahman Kâmil
(Yetkin) Efendi From Amasya**

Avni Erdemir

Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eski Türk Edebiyatı
Anabilim Dalı

Assistant Professor, Amasya University, Faculty of Education, Old Turkish
Literature Department

Amasya, Turkey

avni.erdemir@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5659-5459

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 24 Aralık / December 2018

Kabul Tarihi / Accepted: 18 Şubat / February 2019

Yayın Tarihi / Published: 20 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Sayı / Issue: 12 **Sayfa / Pages:** 153-194

Atıf / Cite as: Erdemir, Avni. "Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi'nin Şairliği ve Türkçe Şiirleri [The Poetry Skill and the Turkish Poems of Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi From Amasya]". *Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 12 (June 2019): 153-194.

<https://doi.org/10.18498/amailad.579964>.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Amasya University, Faculty of Theology, Amasya, 05100 Turkey. All rights reserved.
<https://dergipark.org.tr/amailad>

The Poetry Skill and the Turkish Poems of Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi From Amasya

Abstract

Abdurrahman Kâmil Efendi was born in Amasya in 1850 and died in the same city in 1941. His grandfather is Mustafa Mecdî Efendi and his father is Ahmet Rifat Efendi. After the invasion of Crimea by the Russians, his family moved to Mecitözü, a town of Amasya and they settled there. The family was known as Mecdîzâde related to the name of Mustafa Mecdî Efendi.

Abdurrahman Kâmil Efendi got a good religious education from the early ages of his childhood and he had adequate Arabic and Persian language skills to write poems. He had been a mufti and religious department sheik at Amasya Sultan Bâyezid Mosque. He overtook a great responsibility during the national struggle of the Turkish People and played a key role during that period. He invited the local people to support the movement of independence.

Up to today, there have been a lot of researches carried on his books which are about his role in the national struggle period. However, there has no research done about his poems and poetry skills. Furthermore, he is, also, a poet and wrote some poems in Arabic, Persian and Turkish languages with the nickname Kâmil. In this article, his Turkish poems that he wrote with the nickname Kâmil were determined and his poetry skill was discussed.

As a result of this research we were determined 14 Turkish poems of him which includes 4 masnavi, 2 odes (kasida), a müsemmen and 6 ghazals. Kâmil Efendi has adopted the elements of comparison and the groups of words from the tradition of divan. The main theme of his poems on religion and mysticism is divine love.

In this article, the poems of Abdurrahman Kâmil Efendi with the nickname *Kâmil* were identified and presented the transcriptions of them; and gave information about him based on his poems

Summary

Abdurrahman Kâmil Efendi was born in Amasya in 1850 and died in the same city in 1941 His family moved from Crimea in 1783 when the Crimea was invaded by tre Russian army. They first settled in Mecitözü which was a town of Amasya in those years. They were called as Mecdîzâdeler. His father was Ahmet Rif'at Efendi and his grandfather, Mustafa Mecdî Efendi, was a scholar and a sheik of Nakşibendiyye.

Kâmil Efendi received a perfect thelogical education from the best scholars of his period and learned Persian and Arabic languages as much as to write poems in

those mentioned languages. When he completed his education, he became a müderris (academician in madrasah) in Amasya, a preacher at Sultan Bayezid Mosque and he taught interpretation of Quran in different mosques. Abdurrahman Kâmil Efendi, who fulfilled the longest duty as a mufti in Amasya, was appointed as a mufti to Amasya at the age of 50 in May 1900, after the death of Amasya mufti Mehmed Efendi. He was retired in 1915 because of the age limitation. He taught some subjects between the years 1916-1920 at Dârülhilâfe Madrasah. After the death of Mufti Mehmed Tevfik Efendi in 1921, he was once again appointed as a mufti to Amasya by the order of Gazi Mustafa Kemal in 1922 and he carried on this duty up to 1941 which was the year he died.

He took a mission in the National struggle of Anatolia against enemies between the years 1919-1922. Gazi Mustafa Kemal Pasha who was seeking the support of the Anatolian people in those years visited Amasya as the first city to start the National struggle and the Amasya mufti Hacı Tevfik Efendi and Abdurrahman Kâmil Efendi welcomed and greeted him at the entrance of the city. Abdurrahman Kâmil Efendi who was the preacher of Sultan Bayezid Mosque at that period addressed to the people on Friday, 13th June 1919 about the importance of the National Struggle to depict his support to Mustafa Kemal Pasha. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti was established on 14th June, 1919 with 17 members for the first time in Amasya and the first member of this community was Müftü Tevfik Efendi (d.1921) and the second one was Abdurrahman Kâmil Efendi.

Kâmil Efendi was married to Emine Hanım, the daughter of scholar Anaç Hoca in 1883 and he had three sons with the names Mehmed Sabri Yetkin, Ahmed Emri Yetkin and Mustafa Niyazi Yetkin and a daughter, Fatma Zehra. His sons also became the famous scholars of Amasya like himself.

There have been many studies done about the life, personality, books, poems and the role in National Struggle of Abdurrahman Kâmil Efendi who wrote many books on theological content. In these studies, it was mentioned that he was a poet with "Divançe". However, there has been no study about his poesy and his poems up to now. In this study, it is aimed to explain the poesy and the characteristics of his poems through giving the translated written texts in "Divançe" recorded under the name of Abdurrahman Kâmil Efendi with the number Yz. A 8993 in the handwritten book section of Ankara National Library.

This book in which we based on to determine the poems of Abdurrahman Kâmil Efendi was written as a mixture of verse-prose. The mystical ideas expressed in the prose sections were supported by poems written in Turkish, Arabic and

156 | A. ERDEMİR / Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi'nin Şairliği ve Türkçe Şiirleri
Persian languages and they were put into the appropriate places related to the topic.

He used nickname *Kâmil* in his poems. He wrote 14 Turkish poems in this book. In all these poems, verse styles, prosody forms and simile elements belonging to classical divan poem tradition are used successfully. In this aspect, it is possible to evaluate Abdurrahman Kâmil Efendi as one of the follower and a good example of a classical divan poem tradition in twentieth century.

This poem was written in the form of verse and consists of 4 masnavi, 2 odes (kasida), 1 muhammes (a section with five lines), 1 müsemmen (a section with six lines) and 6 ghazal(lyrics). These poems were technically written excellently and they reflect all the characteristics of the verse styles.

He used 7 different prosody forms in his poems. However, he used double prosody form in his two poems which is accepted as an exception in classical poem tradition.

The poet was successful at using prosody verse. There have sometimes seen reduction of the pronunciation of the syllable (zihaf) in some of his poems. The words and syllables which must be pronounced with two syllables in which one of them is open and the other one is closed as in *bîh*, *hîç*, *yâr* and *tîz* are pronounced as one closed syllable.

The words which should be pronounced as two syllables (med) are pronounced without two syllables (med), some consonants of Arabic language are pronounced related to the rules of Turkish pronunciation are the characteristics which the poet preferred in his poems. Most of these prosody faults in the poems of Abdurrahman Kâmil Efendi are the reflection of the characteristics of Turkish prosody changed in time to his poems.

The main theme of Abdurrahman Kâmil's poems is the love of God. He used the words to describe love in his poems with the meaning of mysticism where as the other poets of divan literature used these words to describe their love to their lovers. Lirism is dominant in his poems.

The book starts with a mesnevi with 19 couplets. The first poem of the book was written in the form of classical poem tradition and the poem starts with besmele, praise to God and pray to the Prophet. These subjects are stressed throughout the poem.

The themes of his other poems are about the pain of separation and convergency to the lover. His fourth book is a Mesnevi with 55 couplets. He wrote that Mesnevi for his great admiration to Seyh Şadi buried in Şeyhsadi village in Amasya.

Among the poems of Abdurrahman Kâmil Efendi, there is an eulogy written in "elifname" style. In this "elifname", Kâmil Efendi wrote one line for each letter of

Arabic language consisted of 29 letters starting from the alphabet elif to last letter y. The letters in the poem are included into a rhythm.

His son Ahmet Emrî Yetkin claimed that his father had destroyed some of his poems and some of them were lost because of unknown reasons. Why he ruined his poems by himself was not known clearly. The destruction of the poems of Abdurrahman Kâmil who was one of the good example of 16th century classical divan poem tradition in 20th century was a great lost for Turkish literature. If his lost poems are found and then published, it will yield to make a healthier evaluation about his poesy and poems.

Keywords: Old Turkish Literature, Abdurrahman Kâmil Efendi, Mecdîzâde, Amasya, Poet.

Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi'nin Şairliği ve Türkçe Şiirleri

Öz

Abdurrahman Kâmil Efendi, 1850 yılında Amasya'da doğmuş ve 1941'de Amasya'da vefat etmiştir. Dedesi Mustafa Mecdî Efendi, babası Ahmed Rif'at Efendi'dir. Kırım'ın Ruslar tarafından ilhakı üzerine ailesi, o dönemde Amasya'ya bağlı bir kaza olan Mecdîzü'ye yerleşmiştir. Dedesi Mustafa Mecdî Efendi'ye nisbetle aile Mecdîzâdeler olarak bilinmektedir.

Abdurrahman Kâmil Efendi, çocukluğundan itibaren iyi bir dinî eğitim almış; eser yazacak kadar Arapça ve Farsçaya vâkıf olmuştur. Amasya Sultan Bayezid Camii kürsü şeyhliği ve uzun yıllar Amasya müftülüğü yapmıştır. Millî mücadelede önemli görev ve sorumluluklar üstlenmiş; bir din adamı olarak halkı milli mücadeleye destek vermeye çağırmıştır.

Dinî nitelikte çok sayıda eser veren Abdurrahman Kâmil Efendi'nin bu eserleri ve milli mücadeledeki rolü ile ilgili günümüze kadar çok sayıda çalışma yapılmış; ancak şiirleri ve şairliği üzerinde hiç durulmamıştır. Oysa Abdurrahman Kâmil Efendi, Kâmil mahlasıyla Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazmıştır.

İnceleme sonunda, Abdurrahman Kâmil Efendi'nin 4 mesnevi, 2 kaside, 1 muhammes, 1 müsemmen ve 6 gazel olmak üzere, toplam 14 Türkçe şiiri tespit edilmiştir. Kâmil Efendi, şiirlerinde divan şiiri geleneğinin mazmun ve benzetme unsurlarını kullanmıştır. Dinî ve tasavvufî mahiyette olan şiirlerinin konusu ilâhî aşktır.

Bu makalede Abdurrahman Kâmil Efendi'nin *Kâmil* mahlasıyla yazdığı Türkçe şiirlerinin tespiti yapılmış, bunların çeviriyazılı metinleri ortaya konmuş ve şiirlerinden hareketle şairliği hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türk Edebiyatı, Abdurrahman Kâmil Efendi, Mecdîzâde, Amasya, Şair.

Hayatı

Abdurrahman Kâmil Efendi'nin soyu, 1783 yılında Kırım'ın Ruslar tarafından ilhakı üzerine, o dönemde Amasya'ya bağlı Mecitözü kazasına yerleşen Mecdîzâde ailesine dayanmaktadır. Babası, Ahmet Rif'at Efendi; dedesi, dönemin âlim ve Nakşibendiyye şeyhlerinden Mustafa Mecdî Efendi'dir. Mustafa Mecdî Efendi'nin babası da Hasan Efendi'dir. Hasan Efendi, Amasya'ya bağlı Ziyaret beldesinde medfun olan Abdülbâkî Hicâbî ile Kırım'dan Amasya'ya hicret etmiş ve Mecitözü'ye yerleşmiştir. Hasan Efendi, burada ilme dair bir teveccüh görmeyince Mecitözü'de dünyaya gelen oğlu Mustafa Mecdî ile beraber Amasya'ya gelerek Gümüşlü mahallesine yerleşmiştir.

Dedesi Mustafa Mecdî'ye nisbetle kendisine Mecdîzâde diyen Abdurrahman Kâmil Efendi, 1266/1850 yılı cemâziye'l-âhir ayının on beşinde (28 Nisan 1850) Amasya'da doğmuştur. 1271/1854-55 yılında sıbyan mektebine girmiş; 1278/1861-62'de burada Madenüscü ismiyle tanınan Sıbyan muallimi Mustafa Efendi gözetiminde Kur'ân'ı ezberleyerek hâfız olmuştur. İki sene de kırâat ve tecvid dersleri alan Abdurrahman Kâmil, 1280/1863-64 yılında Amasya mutasarrıfı Ziya Paşa'nın yaptırdığı Rüştiye mektebinde okumuş, 1285/1868-69'da ise Mehmet Paşa Medresesine gitmiştir. Burada beş yıl temel ilimler eğitimi almıştır. Aynı yıllarda ağabeyi Sadık Efendi'den (ö.1321/1903-4) kırâat, ferâiz ve ilm-i arûz dersleri almıştır. Yedi sene de devrin âlimlerinden fıkıh, fıkıh usulü, hadis, hadis usulü, tefsir ve aklî ilimler eğitimi görmüş ve 1297/1879-80'de Mir Hasan Efendi'den icâzet alarak eğitim faaliyetine başlamıştır.¹

Amasya Sultan Bayezid Camii'nde kürsü şeyhliği de yapan Abdurrahman Kâmil Efendi, müftü olmadan önce her sene Ramazan ayında halka yönelik tefsir dersleri; yine Gümüşlü Camii'nde sabah ve ikinci namazlarında tefsir dersleri vermiştir. Bu dersler halkın ilgisine mazhar olmuştur.²

¹ Recep Orhan Özel, "Amasya'da Bir Âlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (Ö.1963), Ahmet Emrî Yetkin (Ö.1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö.1959)", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (Haziran 2018): 42-46.

² Özel, "Amasya'da Bir Âlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (Ö.1963), Ahmet Emrî Yetkin (Ö.1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö.1959)", 47.

Abdurrahman Kâmil Efendi, Anadolu'nun kurtuluş mücadelesinde de önemli görevler üstlenmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa, halk desteği arayışındaki ilk duraklarından biri olan Amasya'da, Amasya müftüsü Hacı Tefvik Efendi ve Abdurrahman Kâmil Efendi tarafından karşılanmıştır. O zaman Sultan Bayezid Camii vaizi olan Abdurrahman Kâmil Efendi, 13 Haziran 1919 günü yaptığı Cuma vaazında halka milli mücadelenin önemini anlatmıştır. 14 Haziran 1919'da kurulan Amasya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 17 kişilik isim listesinin başında Müftü Tefvik Efendi (ö.1921) ikinci sırasında ise Abdurrahman Kâmil Efendi vardır.³

1300/1882-83 yılında Amasyalı âlim Anaç Hoca'nın kızı Emine Hanım'la evlenen⁴ Abdurrahman Kâmil Efendi, Arapça ve Farsça bilmekte olup Amasya müftüsü Mehmed Efendi'nin vefatı üzerine 1318/1900 yılı Muharrem (Mayıs) ayında 50 yaşında iken meşihat makamınca fetvâya mezun olmuş ve Amasya müftülüğüyle birlikte Sivas ve Karadeniz bölgesi vaizliği görevine getirilmiştir. Hicaz Demiryolu İâne Komisyonu'ndaki hizmetinden dolayı 1903'te nişan ve madalya ile taltif edilmiş; aynı yıl kendisine Mûsile-i Süleymâniye-i Râbia'dan Bursa Fakihzâde Medresesi pâyesi, 1905'te İzmir Payesi verilmiştir. 1912 yılında yanlılıkla emekliye sevkedildiyse de yanlılık düzeltilerek görevine dönmüş ve 1 Eylül 1331/1915 yılında yaş haddinden emekli edilmiştir. 1916-1920 yıllarında Dârülhilâfe Medresesi'nde ders vermiştir. Müftü Mehmed Tefvik Efendi'nin 1921'de vefatından sonra Gazi Mustafa Kemal'in emriyle Temmuz 1338/1922 yılında tekrar Amasya müftülüğüne tayin edilmiş ve vefat ettiği 18 Kanun-ı evvel 1941 yılı perşembe gününe kadar bu görevi yürütmüştür.⁵ Cenaze namazı oğlu

³ Abdurrahman Kâmil Efendi'nin Millî Mücadele'deki görev ve fonksiyonları hakkında geniş bilgi için bk. Ali Sankoyuncu, "Millî Mücadelede Amasya Müftüleri (Hacı Tefvik ve Abdurrahman Kâmil Efendiler)", *Diyanet İlmî Dergi* 31/2 (1995): 61-100; Songül Keçeci Kurt, "Son Dönem Osmanlı Ulemasının Önemli Şahsiyetlerinden Abdurrahman Kâmil Efendi (1850-1941)", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute*, 60 (Eylül-September 2017): 477-494.

⁴ Özel, "Amasya'da Bir Âlim Yuvası: Mecdizâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (Ö.1963), Ahmet Emri Yetkin (Ö.1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö.1959)", 46.

⁵ Kâmil Şahin, "Abdurrahman Kâmil Yetkin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 43: 504-505; Mustafa Murat Batman, "Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyete Uzanan Bir Âlim: Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi", *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2*, (21-23 Nisan 2017), ed. Şuayip Özdemir - Ayşegül Gün (Ankara: KIBATEK, 2017), 2: 510-511.

160 | A. ERDEMİR / Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi'nin Şairliği ve Türkçe Şiirleri
Mehmet Sabri Yetkin tarafından kıldırılmış ve Şamlar Mezarlığına defnedilmiştir.⁶

Kâmil Efendi'nin Mehmed Sabri Yetkin, Ahmed Emri Yetkin ve Mustafa Niyazi Yetkin olmak üzere üç oğlu ve Fatma Zehra isimli bir kızı vardır. Oğulları da kendisi gibi Amasya'nın son devrinde yetişmiş önemli âlimlerdendir.⁷

Eserleri

1. Nakdü'l-Hâtır Fî Cilâi'n-Nâzır

Eserin müellif hattı nüshası, Amasya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 1708/1 numarada kayıtlıdır. İlk dört sayfanın konusu ahlâk olup sonraki kısımlarda Hz. Muhammed'in mucizeleri ve Veysel Karânî'nin kıssası yer almaktadır. Eser, yazarın vefatından üç yıl önce 1938 yılında tamamlanmıştır. Amasya Yazma Eserler Kataloğu 1708/2 numarada *Dürrer-i Zebân* isimli kayıtlı olan eser, müstakil bir eser olmayıp bazı değişikliklerle beraber birinci bölümün aynısıdır. Müellif, bu bölümde eserin adını *Nakdü'l-hâtır fî cilâi'n-nâzır* olarak güncellemiştir. Eser Türkçedir.

2. Tebyînü'l-Muğlakât ve'l-Mühimmât min Elfâzi'l-Makâmât

Amasya Yazma Eserler Kütüphanesi 1734 numarada kayıtlı olan eser, müellif hattı olup 28 varaktır. 1339/ 1920-21 yılında tamamlanmıştır. Eser, Ebû Muhammed el-Kâsım el-Harîrî'nin (öl. 516/1055) *Makâme* isimli elli küçük hikâyeden oluşan eseri hakkındadır. Abdurrahman Kâmil Efendi, manzum olan bu kitaptaki kelimelerin lugat anlamlarını vermiş ve metin içindeki anlamına dair açıklamalar yapmıştır. Milli Kütüphane 927 numarada *Besâ'irü'l-kemâlât fî tercemeti'l makâmât* ve yine aynı kütüphane 7592 numarada *Dîbâce-i müfredât* isimli kayıtlı eser, aynı eserdir. En kapsamlı nüsha, Milli Kütüphane 7592 numaralı nüsha olup eser 288 varaktır. Bu eser, Arapçada ileri düzeye gelmiş öğrenciler ve Dârü'l-hilâfe medresesinde ders okutan hocalara yardımcı olacağı düşünülerek yazılmıştır.⁸ Eserin dili Türkçedir.

⁶ Özel, “Amasya’da Bir Âlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (Ö.1963), Ahmet Emri Yetkin (Ö.1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö.1959)”, 49.

⁷ Abdurrahman Kâmil Efendi'nin çocuklarının hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk. Özel, “Amasya’da Bir Âlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (Ö.1963), Ahmet Emri Yetkin (Ö.1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö.1959)”, 54-69.

⁸ Özel, “Amasya’da Bir Âlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (Ö.1963), Ahmet Emri Yetkin (Ö.1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö.1959)”, 51-52.

3. Şerh-i Bostân

Sa'dî-i Şîrâzî'nin Farsça kaleme aldığı Bostan isimli eserinin yarım kalmış Arapça şerhi olan eser, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 5672 numarada kayıtlı olup 204 varaktır.

4. Terâcim-i Ahvâl

Eser, Milli Kütüphane'de 7952 numarada kayıtlıdır. Biyografik bir çalışma olan eserde, kaf harfiyle başlayan isimlerin biyografisi verilmektedir. Kâmil Şahin, özel kütüphanesinde Abdurrahman Kâmil'e ait müellif hattı 160 sayfalık evliya, ulemâ ve şuarâdan alfabetik sıraya göre bazı zatların hayat hikâyelerini anlatan bir eserin bulunduğunu ifade etmektedir.⁹ Milli Kütüphane'deki bu eser, Kâmil Şahin'in sözünü ettiği biyografik eserin kaf harfiyle başlayan bölümü olabilir. Zira eserin Milli Kütüphane kaydındaki, notlar bölümünde 1994 yılında Şahin Kitabevi'nden satın alındığına dair not vardır. Eserin dili Türkçedir.

5. Mevâiz

Milli Kütüphane 7956, 7970 ve 8579 numaralarda kayıtlı yazmalar, Abdurrahman Kâmil Efendi'nin değişik konulardaki vaazlarını ihtiva etmektedir.

6. Mir'âtü's-Şü'ûni'l-Hakâ'ik

Kâmil Şahin'in bildirdiğine göre¹⁰ bu eser, özel kitaplığındaki bir mecmuanın içinde olup (323-335) Ahmed Hüsameddin Dâğîstânî'nin istihrac alanındaki eserinin Türkçe çevirisidir. Bu eserde 71 maddede gelecekte vuku bulacak olaylar ve devletlerin maruz kalacakları felaketler konu edilmektedir.

7. Hâtîrât-ı Abdurrahman Kâmil

Kâmil Şahin'in özel kitaplığında bulunan eser, 1903'te yazılmış olup 33 varaktır.¹¹

8. Şerhu Ziyâdeti'l-Mer'

Kâmil Şahin'in verdiği bilgiye göre¹² 1904'te yazılmış olan bu eser, özel kitaplığında bulunan Hâtîrât-ı Abdurrahman Kâmil isimli eserin 29b-31b varakları arasındadır. Eser, Ebulfeth el-Büstî'nin (öl.401/1010) Kasîde-i Nûniyye isimli eserine yapılmış bir şerhtir.

⁹ Şahin, "Abdurrahman Kâmil Yetkin", 43: 505.

¹⁰ Şahin, "Abdurrahman Kâmil Yetkin", 43: 505.

¹¹ Şahin, "Abdurrahman Kâmil Yetkin", 43: 505.

¹² Şahin, "Abdurrahman Kâmil Yetkin", 43: 505.

9. Yasin Suresi Tefsiri

Eser, Milli Kütüphane 2782 numarada kayıtlı olup 160 sayfadan oluşmaktadır. Çoğunlukla çeşitli tefsirlerden alınan notlardan oluşan eser, eksiktir. Katalog kaydında eserin *Lübâbü't-te'vîl* adıyla kayıtlı olması ve Abdurrahman Kâmil Efendi'nin müstensih olarak gösterilmesi yanlıştır.

10. Diğer Eserleri

Kâmil Şâhin,¹³ özel kitaplığında bu eserlerin dışında Abdurrahman Kâmil'in Amasya Bayezid Camii'ndeki vaazlarından oluşan *tefsir dersleri notları* ve *Hz. Peygamber'in Risâleti* adlı bir eserinin daha olduğunu bildirmektedir.

Abdurrahman Kâmil Efendi'nin Divançesi, Türkçe Şiirleri ve Şairliği

Abdurrahman Kâmil Efendi'nin ilmî şahsiyeti ve millî mücadeledeki rolü ile ilgili günümüze kadar önemli çalışmalar yapılmış; bu çalışmalarda aynı zamanda divançe sahibi bir şair olduğu ifade edilmiş; ancak şiirleri hakkında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu makale ile Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Yz. A 8993 numarada Abdurrahman Kâmil Efendi adıyla kayıtlı, *Divançe* isimli yazma eserdeki Türkçe şiirlerin çeviriyazılı metinleri verilmiş ve bu şiirlerden hareketle onun şairliği ve şiirinin özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Abdurrahman Kâmil Efendi hakkında yapılan çalışmalarda onun şairliği ile ilgili verilen bilgiler, "*Dinî ilimlerin yanısıra, şiirle de ilgilenen Abdurrahman Kâmil*",¹⁴ "*şiire ilgi duymuş duygu ve düşüncelerini manzum tarzda ifade etmiştir. Oğlu Ahmet Emrî Yetkin, şiirlerinin bir kısmını kendisinin imha ettiği, bir kısmının ise kaybolduğunu söylemektedir.*"¹⁵ şeklinde ifade edilen cümlelerden ibarettir.

Abdurrahman Kâmil Efendi'nin aynı zamanda şair olduğunu ifade eden yukarı verilen bilgilerin dışında, onun divan sahibi olduğuna dair bilgiler de kaynaklarda yer almaktadır. Bu bilgilerin çoğu Kâmil Şâhin'in İslâm Ansiklopedisi'nde yazdığı "Abdurrahman Kâmil Yetkin" maddesinde verilen bilgilerin tekrarı mahiyetindedir. Kâmil Şâhin'in verdiği bilgiye göre Abdurrahman Kâmil Efendi, "*Arapça ve Farsça şiirlerinin de yer aldığı divanını*

¹³ Şahin, "Abdurrahman Kâmil Yetkin", 43: 505.

¹⁴ Sarıkoyuncu, "Millî Mücadelede Amasya Müftüleri (Hacı Tevfik ve Abdurrahman Kâmil Efendiler)", 82.

¹⁵ Özel, "Amasya'da Bir Âlim Yuvası: Mecdizâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (Ö.1963), Ahmet Emrî Yetkin (Ö.1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö.1959)", 50.

1884'te tamamlamış, eserin sonunda kendi biyografisine yer vermiştir.¹⁶ Songül Keçeci Kurt, makalesinde Kâmil Şahin'e yaptığı atıfta şair, "Arapça ve Farsça şiirlerinin de olduğu divanını 1884'te tamamlamıştır."¹⁷ demektedir.

Mustafa Murat Batman, Abdurrahman Kâmil Efendi'nin divanı ve şairliği ile ilgili şu bilgileri vermektedir: "Dîvân-ı Kâmil, Abdurrahman Efendi'nin Türkçe, Arapça ve Farsça şiirlerinin de yer aldığı kendi divanıdır. Buradan hareketle hoca efendinin Farsça'ya da hâkim olduğunu anlıyoruz. Kâmil Efendi, esere Gümüşlü Camii'ndeki vaizlik görevi esnasında 1884 yılında başlamış ve aynı yıl bitirmiştir.¹⁸ Ayrıca eserde çağdaşı olan ilmiye sınıfına mensup zatlara yazdığı şiirleri de bulunmaktadır. Eserin sonunda da kendi biyografisi de diyebileceğimiz özel notları bulunmaktadır. Müellif hattı olan eser Kâmil Şâhin özel kitaplığındadır."¹⁹

Recep Orhan Özel ise, mürettep bir divan olmaması sebebiyle, esere divançe demiş ve eserle ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: "Milli Kütüphane 8993 numarada kayıtlı olup 98 sayfadan oluşan eser, Abdurrahman Kâmil Efendi'nin Hicri 1302 (m. 1884) yılında Gümüşlü Camii'nde Beyzavî Tefsiri'nden yaptığı dersler sırasındaki duygularını ifade etmektedir. Eserde çeşitli ahlâkî konulara dair Türkçe ve Arapça beyitlere yer verilmiş ve mecâzî aşktan ilâhî aşka intikal süreci manzum-mensur şekilde işlenmiştir."²⁰

Batman, divanın müellif hattı nüshasının Kâmil Şahin'in özel kütüphanesinde olduğunu söylemektedir. Ne var ki Kâmil Şahin, 2013'te Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde yayımlanan "Abdurrahman Kâmil Yetkin"

¹⁶ Şahin, "Abdurrahman Kâmil Yetkin", 43: 505.

¹⁷ Kurt, "Son Dönem Osmanlı Ulemasının Önemli Şahsiyetlerinden Abdurrahman Kâmil Efendi (1850-1941)", 485.

¹⁸ Eserin 1884 yılında yazılmaya başlayıp aynı yılın sonunda bittiğine dair Kâmil Şâhin'e atıfla verilen bilgilerin yanlış olduğunu düşünmekteyiz. Eserin girişinde verilen "üç yüz iki ramazan ayı" (s.2) Haziran 1885'e karşılık gelmektedir. Eserin bitiş tarihi ise Şeyh Şâdî Türbesi'nin yapımında görevlendirilen Abdurrahman Kâmil Efendi'nin bu türbeyi ziyaretten iki gün sonra yazdığı mesnevinin başında verilen bilgiye dayandırılmaktadır. Abdurrahman Kâmil Efendi burada "Üç yüz sekiz ağustos sekizinci günü" Şeyh Şâdî Türbesi'ni ziyaret ettiğini, iki gün sonra da şiirini yazdığını ifade etmektedir. Eğer eserin bitiş tarihi olarak son şiirin yazıldığı bu tarihi esas alırsak; eserin bitiş tarihi, 10 Ağustos 1890'dır.

¹⁹ "Batman, Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyete Uzanan Bir Âlim: Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi", 512.

²⁰ Özel, "Amasya'da Bir Âlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö. 1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (Ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (Ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö. 1959)", 52.

164 | A. ERDEMİR / Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi'nin Şairliği ve Türkçe Şiirleri maddesinde, divanın özel kütüphanesinde olduğuna dair bir bilgi vermemektedir. Üzerinde çalıştığımız eser, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Yz. A 8993 numarada Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil adına *Divançe* ismiyle kayıtlıdır. Bu eserin sağ dış kapağında “satın alma: Şahin Kitabevi, 2002; sol dış kapağında ise fiyatı: 400.0000.000 TL” notu, 98. sayfasında ise Kâmil Şahin'in latin harfleriyle, kurşun kalemle yazdığı “*Amasya Müftüsü Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin'in (ö.1941) divanı hakkında Kâmil Şahin'i görmeden kimse çalışma yapmasın, çünkü kâğıtlar halinde şiirleri de vardır. 09. 07. 2002*” tarih ve imzalı notu bulunmaktadır.²¹ Bu bilgiler bize Kâmil Şahin'in elindeki nüshayı Milli Kütüphane'ye 09 Temmuz 2002'de sattığını göstermektedir.

Eserin Nüsha Tavsifi

Müellif hattı olan eser, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Yz. A 8993 numarada, *Divançe* ismiyle kayıtlı olup 98 sayfadır. Manzum-mensur karışık olan eser şu beyitle başlar:

Matla'-ı envâr-ı Kur'ân-ı Kerîm

Oldı Bismillâhirrahmânirrahîm

Dîvânçe'nin son beyti şudur:

Hülâsâ Kâmilin meyli vefâya

Marîzdir tâkatı yokdur cefâya

98 sayfadan oluşan nüsha, ciltsiz olarak 225x163; 180x1217 mm ölçülerindeki kâğıda, 19 satır halinde, ta'lik hatla yazılmıştır.

Yazma nüshada bazı beyitler ve duraklar kırmızıdır. Şirazesini bozuk olup onarım görmüştür. Eser, 80. sayfaya kadar sayfa sonlarındaki ayağa uygun giderken 80. sayfadan 81. sayfaya geçişte metin, “*Görmemek yeğdür görüp dîvâne olmakdan seni*” mütekerrir mısrayla devam etmesi gerekirken; aynı eserin başka bir nüshasından koparılmış; sebep-i te'lif bölümünün yer aldığı ilk sayfası yeniden başlamaktadır.

Yazma nüshanın 81 ve 82. sayfaları; ikinci sayfanın yedinci satırından dördüncü sayfanın altıncı satırına kadar olan bölümün aynen tekrarıdır. Nüshanın 83. ve 84. sayfaları, 17. sayfanın dördüncü satırından 18. sayfanın 16. satırına kadar olan bölümün, 85 ve 86. sayfaları, 15. sayfanın üçüncü satırının son iki kelimesinden itibaren 17. sayfanın dördüncü satırının ilk kelimesine kadar olan bölümün aynısıdır.

²¹ Abdurrahman Kâmil Efendi'nin üzerinde çalıştığımız yazma nüsha dışında kağıtlar hâlinde şiirlerinin bulunduğunu ifade eden Kâmil Şahin Beyle görüşülmüş, ancak sözü edilen bu şiirlere ulaşılamamıştır.

Yazma nüshanın 86. sayfasından sonra gelen sayfaya numara verilmemiştir. Çalışmamızda nüshada verilen numaralar esas alınmış ve sayfa numaralarında değişikliğe gidilmemiştir. Bu sebeple üzerinde numara bulunmayan bu sayfaya 86b numarası verilmiştir.

Abdurrahman Kâmil Efendi, eserde tasavvufî görüşlerini mensur bir şekilde aktarırken duygularını ifade için yer yer şiirlerden de yararlanmış; şiirler, yazma nüshada mensur kısımlar içinde konuya uygun olarak serpiştirilmiştir. Bu makalede şiirler yazma nüshadaki sıraya göre değil, nazım şekillerine göre *mesneviler, kasideler, musammatlar, gazeller* şeklinde tasnif edilerek verilmiştir.

Eserin istinsah kaydı bulunmamaktadır. Ön sözünde 302 Ramazan ayında (1302/1885 Haziran) yazılmaya başlandığı²² ifade edilmektedir. Abdurrahman Kâmil Efendi, yazma eserin son şiirinin başında²³ Şeyh Şâdî Türbesi'nin²⁴ yeniden inşası için görevlendirilmesi üzerine, 8 Ağustos 1308/1892²⁵ (20 Ağustos 1892) tarihinde Şeyh Şâdî Köyü'ne gittiğini ve iki gün sonra ona olan muhabbetini ifade için 55 beyitlik mesneviyi yazdığını söylemektedir. Bu bilgilere göre eser, Haziran/ Temmuz 1885'de yazılmaya başlanmış ve 20 Ağustos 1892 tarihinde tamamlanmıştır.

Eserin Adı ve Yazılış Sebebi

Eser, manzum-mensur karışık yazılmış olup mensur kısımlar, manzum kısımlardan daha uzundur. Bu manada esere klâsik bir divan/divançe demek mümkün değildir.

Yazma nüshanın metin kısmında, eser adına dair açık hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Nüshanın dış kapağında ise *Dîvân-ı Kâmil Mecdîzâde* ibaresi vardır. Bu ibarenin yazı cinsi ve yazı şekli, yazma nüshadaki metnin yazısına benzememektedir. Muhtemelen sonradan eklenmiştir. Bu ibareyi ekleyen kişi,

²² Mecdî-zâde Abdurrahman Kâmil, *Divançe*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Yz. A 8993, 2.

²³ Mecdî-zâde Abdurrahman Kâmil, *Divançe*, 93.

²⁴ Şeyh Şâdî, Amasya evliyasındandır. Hangi devirde yaşadığı bilinmiyor. Hüseyin Hüsameddin'in verdiği bilgiye göre, Türbesi Amasya'nın Şeyhsadi köyünün eteklerinde olup 1409 yılında Karakeçilioğullarından Muslihiddin Musa Bey tarafından yaptırılmıştır (Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, 1. Baskı (İstanbul: Hikmet Matbaası, 1327), 1: 342. Bu köyün günümüzdeki adı Şeyhsadi'dir. Köy, adını Şeyh Şâdî'den almıştır. Tokat istikametinde Amasya merkeze 50 km uzaklıktadır.

²⁵ Eserde verilen 8 Ağustos ayı, hicrî değil rûmîdir. Dolayısıyla tarih milâdiye çevrilirken rûmîden çevrilmiştir.

166 | A. ERDEMİR / Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi'nin Şairliği ve Türkçe Şiirleri
eser adına dair bir bilgi bulamayınca, *Kâmil* mahlasıyla yazılmış şiirleri dikkate
alarak kapağa bu ismi yazmış olmalıdır.

Abdurrahman Kâmil Efendi, eserin yazılış sebebini, sebeb-i te'lif bölümünde;

“Ba’de-zâ sebeb-i tahrîr-i nemîka-i firâk ve mûcib-i tastîr-i vesîka-i iştiyâk budur ki hicret-i nebeviyyenin üç yüz iki sâl-i ferruh-fâli ramazân-ı mağfiret-nişânında (Haziran/ Temmuz 1885) ilhâh-ı enâdim iktirâh-ı ‘avâm ile

Dil ü cânî riyâdan pâk u sâde

Muhabbet geştesi bu Mecdîzâde”²⁶ şeklinde açıklamaktadır.

Yukarıdaki *sebeb-i tahrîr-i nemîka-i firâk ve mûcib-i tastîr-i vesîka-i iştiyâk* cümleleri, *ayrılık mektubunu yazma sebebi, yüksek arzu (aşk) belgesini te'lif etme sebebi* anlamına gelmektedir. Bu bilgiden hareketle eserin isminin ayrılık mektubu, aşk mektubu anlamlarına gelen *Nemîka-i Firâk ve Vesîka-i İştiyâk* olması ihtimal dahilindedir. Nitekim eserin giriş bölümünde verilen yukarıdaki beyitte Abdurrahman Kâmil Efendi kendisini, *muhabbet geştesi* olarak tanımlıyor. Muhabbet geştesi; muhabbet gezgini, *muhabbet fedâisi; mecazen âşık* anlamına gelmektedir.

Eser, kendisini Hak âşığı olarak ifade eden Abdurrahman Kâmil Efendi'nin ilâhî aşk yolundaki seyr ü seferini anlatmaktadır. Kâmil Efendi, eserin yazılış sebebini *dostlarının ısrarına, halkın arzusuna* bağlamaktadır. Eserde bu husus, *ilhâh-ı enâdim ve iktirâh-ı ‘avâm*, yani *dostların ısrârı, halkın arzusu* şeklinde ifade edilmektedir.

Abdurrahman Kâmil Efendi, eserin giriş bölümünün devamında, Amasya Gümüşlüzâde Ahmed Paşa Camii'nde tefsir dersleri verdiğini, Beydâvi Hazretlerinin Envâr-ı Tenzîl ve Esrâr-ı Te'vîl isimli kitabından Vâkı'a suresinin tefsirini okuduğu sırada oluşan duygularla hazırda bulunanlara ilâhî aşk şarabını sunduğunu, onların gönüllerini aydınlattığını söylemekte ve bu konudaki görüşlerine ağdalı bir dille manzum-mensur karışık bir şekilde devam etmektedir.

Yazma Nüshada Abdurrahman Kâmil'e Ait Türkçe Şiirlerin Tespiti

Manzum-mensur karışık olan eserin mensur kısımları, tam bir secîli nesir örneğidir. Manzum kısımlar ise Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerden oluşmaktadır. Abdurrahman Kâmil Efendi, mensur kısımlarda tasavvufî görüşlerini ortaya koymuş; bu husustaki görüşlerini ve duygularını konuya uygun şiirlerle

²⁶ Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil, *Divançe*, 2.

desteklemiştir. Bu şiirlerin bazıları başka şairlere,²⁷ bazıları ise müellife ait şiirlerdir.

²⁷ Eserde Nâbî'den (s.37-38), Fuzûlî'den (s.73), Bursalı Cinânî'den (s.79-80) şiirler bulunmaktadır. Abdurrahman Kâmil Efendi eserinde, alıntı yaptığı şiirlerin Nâbî ve Fuzûlî'ye ait olduğunu ifade etmiş; fakat Bursalı Cinânî'ye herhangi bir atıf yapmamıştır. Şair, tasavvufî görüşlerini ve duygularını ifade için yazdığı bir şiir hakkında, aşağıdaki *muhammes-i âtîyi tilâvet ettim*, demektedir. Bu muhammesin bulunduğu 80. sayfadan sonra, eser metninin ilk sayfasının yapıştırıldığı ve bu muhammesin noksan olduğu tespit edilmiştir. Muhammesin mahlas beyitinin yer aldığı son bend yazma nüshada yoktur. Bundan şüphelenerek yaptığımız araştırmada aşağıda metnini verdiğimiz 79 ve 80. sayfalarda yer alan muhammesin birinci, üçüncü ve altıncı bendinin Bursalı Cinânî'nin 5 bendlik muhammesinin birinci, ikinci ve üçüncü bendi olduğu tespit edilmiştir. Bk. Cihan Okuyucu, *Cinânî, Hayatı, Eserleri, Dîvânının Tenkidli Metni* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 249-250. Abdurrahman Kâmil'in divançesinde yer alan aşağıdaki muhammesin ikinci, dördüncü ve beşinci bendlerinin Abdurrahman Kâmil'e ait olma ihtimali bulunmakla birlikte, şiirde mahlasın olmaması sebebiyle bu bendlere sadece dipnotta yer verilmiştir.

1

Gördüğümde sen gül-i nevreste vü nâzûk teni
Artar 'aşkım vâlih ü dîvâne eylersiñ beni
Açmayup mihr-i ruḥ-ı zîbâñı çeşm-i rüşeni
Küşe-i firkatde eylersem 'aceb mi meskeni
Görmemek yegdür görüp dîvâne olmağdan seni

2

Dünyeden i' rāz kılmakdır sebîl-i müttakîn
Almamağdır ḥâtırâ aşlâ hevâ-yı zîb ü zîn
Ḥaqqıma evlâ olan olmak durur 'uzlet-güzîn
Bâyezide gitmemek yegdir benimçün ba' d ezîn
Görmemek yegdür görüp dîvâne olmağdan seni

3

'Âşıka ey mâh-rû 'arz eylemekden tal' aṭîñ
'Aşk ile mecnûn u şeydâ eylemekdir niyyetiñ
Anıñ için ihtiyâr itdim belâ vü firkatîñ
Cân u dilden kaç' idüp recâ-yı vuşlatîñ
Görmemek yegdür görüp dîvâne olmağdan seni

4

Sinem içre zâhir oldı derd ile et pâresi
İltiyâmı kâbil olmaz vuşlatınla yâresi
Ağlamakla ibyizâza meyl ider göz çaresi
Bulunur ancak firâkıñla bu derdiñ çâresi
Görmemek yegdür görüp dîvâne olmağdan seni

5

Ḥayli demdir ḥâtırımda kalmadı aşlâ neşât
Derd-i sinem olmadı 'ilmiñle cânânım muḥâṭ
İzdiyâd-ı hubbî isterken göründi inḥîṭâṭ

Abdurrahman Kâmil Efendi, eserinde tasavvufî görüşlerini desteklemek üzere muhtelif şairlerin şiirlerinden yararlanırken bazen alıntı yaptığı şairin adını vermekte bazen de vermemektedir. Bazı şiirlerde mahlas bulunmakta, bazılarında bulunmamaktadır. Özellikle beyit halinde yazılmış şiirlerin kime ait olduğunu tespit mümkün olmamaktadır. Bu sebeple eserde başka şairlerden alıntı yapılan mahlassız şiirleri, Abdurrahman Kâmil'e isnad etme yanlışlığına düşmemek için *Kâmil* mahlası bulunan şiirler çalışmaya dahil edilmiştir.

Abdurrahman Kâmil'in Türkçe Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Abdurrahman Kâmil Efendi, şiirlerinde *Kâmil* mahlasını kullanmıştır. Üzerinde çalışma yaptığımız eserde, şairin *Kâmil* mahlasıyla yazılmış 4 mesnevisi, 2 kasidesi, 1 muhammesi, 1 müsemmeni ve 6 gazeli olmak üzere toplam 14 Türkçe şiiri bulunmaktadır.

Şiirlerde, 7 farklı aruz kalıbı kullanılmış olup iki şiir çift vezinle yazılmıştır. 15 beyitli, I numaralı kasidenin ilk iki beyti ve sonraki beytlerin ikinci mısraları, *fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün* kalıbıyla; geri kalan 13 beyitin birinci mısraları ise *fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün* kalıbıyla; 15 beyitli 2 numaralı kasidenin ilk mısraı hariç diğer mısraları *fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün*, birinci mısraı ise *mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Bir şiirin iki farklı vezinle yazılması, klâsik Türk şiir geleneğinde ender rastlanan bir durumdur.

Türkçe şiirlerde kullanılan aruz kalıpları ve nazım şekillerine²⁸ göre şiir numaraları şöyledir:

Kalıplar	Şiirlerin nazım şekli ve şiir numarası
fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	K2, MU1, G1, G2, G4, G6
fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	MÜ1, G5 ve K1'in üçüncü beyitten itibaren birinci mısraları
müfte' ilün fâ' ilün müfte' ilün fâ' ilün	M2, M3
fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün	M1

Görmekçün meh yüzün dostlarla itmem ihtilâ
Görmek yegdür görüp divâne olmağdan seni
6

İstemez dil küyüne varup ' azîmet kılmağa
Münis olmuşdur hayâlinle kanâ' at kılmağa
Çâre yokdur gerçi vaşlından ferâgat kılmağa
Vechi var kaşd eylesen hecriñle ülfet kılmağa
Görmek yegdür görüp divâne olmağdan seni

²⁸ Şiirlerin nazım şekillerinin kısaltması şu şekilde verilmiştir: G: Gazel, K: Kaside, M: Mesnevi, MU: Muhammes, MÜ: Müsemmen.

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün	M4
mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün	G3 ve K2'nin sadece birinci mısraı
fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün	K1'in ilk iki beyiti ve sonraki beyitlerin ikinci mısraları

Şair, vezin kullanmada genel olarak başarılı olmakla birlikte, zaman zaman uzun okunması gereken heceyi kısa okuyarak zihaf yapmış; bazen de medli olduğu için bir buçuk hece okunması gereken kelimeleri bir hece okumuştur. Şair, *müfte' ilün fâ' ilün müfte' ilün fâ' ilün* vezniyle yazılmış olan aşağıdaki beytin birinci mısraındaki *-mek* hecesinde kapalı heceyi açık okuyarak zihaf yapmış; aynı mısradaki *bîh* kelimesini de iki hece okuması gerekirken tek hece okumuştur.

Eylemek teşbîh hâta serve anîñ boyını

Kim degişür 'anbere ruhlarınıñ bûyını (M2/2)

Aynı şiirin aşağıdaki beytinin birinci mısraında *hiç* kelimesi bir buçuk (medli) okunması gerekirken tek hece okunmuştur. İkinci mısradaki *reşkden* kelimesindeki *-den* hecesi kapalı olmasına rağmen zihaf yapılarak açık okunmuş; ikinci mısradaki *kapkara* kelimesindeki *-ka*, ve *iki* kelimesinin ilk hecesi olan *-i* hecesi ve *yüzi* kelimesinin ikinci hecesindeki *-zi* hecesi kısa (açık) olmasına rağmen imâle yapılarak uzun (kapalı) okunmuştur. Şüphesiz burada asıl sorun imâleler değil meddin gözden kaçırılması, daha da önemlisi, sonu sessiz harfle biten bir hecede zihaf yapılmış olmasıdır.

Vaşfını tahrire yoğ tâkatı hiç hâmeniñ

Reşkden kapkaradur iki yüzi nâmeniñ (M2/6)

Aşağıdaki beytin ilk mısrasındaki *hıyâr* kelimesinin ikinci hecesi olan *-yâr* hecesi, kural gereği medli olarak iki hece (kapalı açık) okunması gerekirken tek kapalı hece olarak okunmuştur. İkinci mısradaki *istemeyüp* kelimesinin ikinci hecesindeki açık *-te* hecesi, *kanda* kelimesindeki *-da* hecesi uzun (kapalı) okunmuş ve imâle yapılmıştır. Kâmilâ kelimesindeki *-lâ* uzun hecesi de zihaf yapılarak kısa okunmuştur:

İşte 'inân-ı hıyâr çıkdı elimden bu dem

Vaşfını istemeyüp **Kâmilâ** kanda gidem (G1/7)

Abdurrahman Kâmil Efendi'nin şiirlerinde karşılaştığımız ve bizim yukarıda ifade ettiğimiz aruz kusurlarının çoğu, zamanla değişerek oluşan Türk aruzunun²⁹ onun şiirlerine yansımadır. Medli okunması gereken kelimelerin

²⁹ Türk Aruzu konusunda geniş bilgi için bk. M Fatih Köksal, Son Dönem Divan Şairlerinden Kütahyalı Vasfî Divânı (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), 31-37.

170 | A. ERDEMİR / Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi'nin Şairliği ve Türkçe Şiirleri
medsiz okunması, bazı Arapça kelimelerde geçen ünsüzlerde Türkçe söyleyişin esas alınması, şairin dikkat çeken aruz tasarruflarıdır. Aşağıdaki mısra da şair, normalde ayın harfi ünsüz olduğu için ‘*azm* hecesini kapalı okuması gerekirken kelimenin Türkçe söyleyişini esas alarak bunu açık hece gibi düşünmüş ve önceki kelimenin son hecesine ulama yapmakta beis görmemiştir:

Kendim ‘*azm* itsem eger şimdi takup boynuma tavk (MÜ/2/1)

Abdurrahman Kâmil Efendi'nin elif-nâme³⁰ tarzında yazılmış bir kasidesi vardır. Kâmil Efendi, elif-nâmesinde, Arap alfabesindeki elif'ten ye'ye 29 harfle birer mısra yazmıştır. Şiirde harfler vezne dâhildir.

Abdurrahman Kâmil Efendi şiirlerinde *sen biliş, bunca hukukun olması* gibi yerel söyleyişlere de yer vermiştir:

Ey şabâ sen biliñ ol yâr ile var bunca hûkûk

Yüz süre pâyîne var hâlimi ‘arz eyle çabuğ (MÜ/2/3-4)

Abdurrahman Kâmil'in şiirlerinin konusu ilâhî aşktır. Şiirlerinde coşkun bir lirim hâkimdir. O, divan şairlerinin idealize edilmiş bir güzele aşkını ifade etmek için kullandığı kelimeleri, tasavvufî manada kullanmıştır.

İlk mesnevi 19 beyit olup aynı zamanda eserin de ilk şiiridir. Şiir, işe besmeleyle başlamanın önemine vurguyla başlıyor:

Şaire göre besmele, aşk ehlinin tesbihidir. Besmelesiz söze *vel/vele* denir. Besmele her işe anahtardır. Besmelesiz her işin ayağı baltaya uğrayacaktır:

Ehl-i ‘aşk tesbihidür çün besmele

Besmelesiz söze dirlir velvele

Besmele miftâhdur her pîşeye

Ansız işiñ pâyı uğrar tîşeye (M1/4,5)

Besmeleden sonra Allah'a hamd edilmelidir. Çünkü o bize lisanla süs ve güzellik verdi. Kim Allah'a hamd ederse, Allah ona yardımını ulaştırır. Hamd her zaman nimeti artırır; dostu memnun, düşmanı mahzun eder:

³⁰ Elif-nâme; “Mısra, beyit veya dörtlüklerin ilk harfleri ya da son harfleri alt alta getirildiğinde elif'ten ye'ye kadar alfabetik bir biçimde sıralanan ya da bir baştan bir sondan harflerin alınmasıyla oluşturulan; kimi zaman da Arapça'da bulunmayan p, ç ve j harflerinin de içinde bulunduğu; ağırlıklı olarak gazel, kaside, mesnevi, murabba', muhammes, müseddes, terci'-i bend gibi farklı nazım şekilleriyle yazılabilen daha çok dîni-tasavvufî ve didaktik konulu olmakla birlikte çeşitli konularda örnekleri olan manzumelerdir.” (Mehmet Arslan, “Mihri Hâton Divanı'nda Sanatlı Manzumeler”, *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2* (21-23 Nisan 2017) (Ankara: KIBATEK, 2017), 2: 30).

Ḥālîka ḥamd eyleyelim ba‘ d ez-în
Çün bize virdi lisânla zîb ü zîn

Ḥamd-i Ḥaḳkı kim ki eylerse edâ
İrgürür in‘ âmin aña ol Ḥudâ

Ḥamd her dem ni‘ meti efzûn ider
Dostı memnûn düşmeni maḥzûn ider (M1/6-8)

Şair, daha sonra varlıkların en hayırlısı Hz. Muhammed’e, ailesine, ona yardım edenlere, özellikle seçkin dostları olan dört halifeye sayısız salat ve selam gönderir. Çünkü onlar; âşıkların öncüsü, Allah’ın sevgilisi Hz. Muhammed’in dostlarıdır. Onlar, bir nefes bile olsa onun yanından ayrılmadılar. Bu sebeple hep hayırla anılırlar:

Bî-‘aded olsun şalâtile selâm
Ol resûle kim odur ḥayrû’l-enâm

Âline olsun selâm enşârına
Bâ-ḥuşûş ol dûstân-ı çârına

Bil olardur ‘âşîkânîñ aḳdemi
Ya‘ ni maḥbûb-ı Ḥudânîñ hem-demi

Bir nefescik olmadılar ğayr ile
Bu sebebden yâd olurlar ḥayr ile (M1/11-14)

Abdurrahman Kâmil, ehl-i sünnet yolunun yolcusudur. O, ashabın yolundan giderek hedefe yol bulunacağına inanır. Bu sebeple kendisine seslenen şair, “*Ey Kâmil, ashabın izinden yürü, ehl-i sünnet mezhebinin yolcusu ol.*” der:

Meslek-i aşhâba iden iḳtidâ
Bâb-ı maḳşûda bulur ol ihtidâ

Kâmilâ aşhâb izinde peyrev ol
Ehl-i sünnet mezhebinde reh-rev ol (M1/18,19)

Şair, divan şiiri geleneğinin mazmunlarına vâkıf olup, bu mesnevide divan şiirinin sevgiliye ait benzetme unsurlarını kullanmaktadır. Öğütle meşgulken onun gönül çocuğunu, benzerini daha önce görmediği bir güzel kapmıştır. Öyle ki bu

172 | A. ERDEMİR / Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi'nin Şairliği ve Türkçe Şiirleri
sevgilinin boyu serviden daha güzel olduğu için onu serviye benzetmek hatadır.
Yanaklarının kokusunu kimse anbere değişmez. Onun dişine *Aden incisi*, kaşına
Yemen kılıcı dense yeridir:

Pend ile meşg l iken  apdı gönül tıflını
Bir g zeliň hüsni kim g rmemişem mişlini

Eylemek teşb h h t  serve anıň boyını
Kim değiş r   anbere ruhlarınıň b yını

Dürr-i   aden dişine dinse sez dır sez 
Kaşına seyf-i Yemen dinmege g yet be-c  (M2/1-3)

Abdurrahman K mil Efendi, dördüncü sıradaki 55 beyitlik mesneviyi, Amasya merkeze bağlı bugünkü adıyla Şeyhsadi köyünde medfun bulunan Şeyh Ş di Hazretlerine olan muhabbetini ifade için yazmıştır.

Tasavvufi tarzda şiirler yazan K mil Efendi'nin bu mesnevisi, onun divan şiiri geleneğini ve yaygın benzetme unsurlarını şiirde nasıl kullandığını somutlaştırması bakımından önemlidir. K mil Efendi, mesnevide Şeyh Ş di'ye muhabbetini ifade ederken sanki divan şiirinin güzeline seslenmektedir. Sevgili sultandır ve sevgilinin kaşı tuğraya, saçı s nb le, yanağı g le, beni karabibere, dişi inciye, dudağı yakuta, teni gümüşe, boyu salınan serviye benzer. O, gönül aldatır, gönül  alar:

Sefer-n me yaz ey h me o ş ha
Kaşı tuğr  başı zerr n-k l ha

Şaçı sünbül dili bülbül ed be
Ruğu g l h li f lf l dil-fir be

Dişi inc  lebi y k t-f ma
Teni s m n boyı serv-i h r ma (M4/1-3)

Aşkın kaynağı ezel meclisidir. Temiz aşk, ezel meclisinde icat olmuştur. K mil'in alnına aşk tuğrası bu mecliste yazılmıştır. İl h  aşka mecaz köprüsünden geçmeden ulaşılmaz. Onun için aşk fetvası, "*Mecaz köprüsünden geçmeden il h  aşka ulaşılmaz.*" diye yazılsa yeridir:

Şol ezel bezminde kim ic d olundu   aşk-ı p k
Cebheme iml  olundu ey gönül tuğr -y1   aşk (G2/ 2)

Geçmeden cîs-i mecâzî hâşıl olmaz ‘aşk-ı Hâk
Böyle yazılsa be-câdır ey gönül fetvâ-yı ‘aşk (G2/7)

Kâmil Efendi şiirinde, sevgili-rakip ilişkisi içinde toplumsal eleştiriye de yer vermektedir. Güzeller artık sîm ü zer peşindedir. Âşığın sevgiliye ulaşmasının yolu ne sihir ne büyüdür. Sevgiliyi rakipten ayıracak, âşıkla yaklaştıracak en tesirli ilaç altın ve gümüştür. Onu hangi sevgiliye versen sînebendini hemen çözer. Sevgiliye kavuşmada en tesirli ilacın altın ve gümüş olduğunu bilen şair, yazı ipliğine altın, gümüş ve inci dizer. Bilir ki o zalim sevgili lutfedip bir baksa, bu yazı ipliğine dizilmiş inciyi görür, derhal rakibi terk ederek Kâmil’in tarafına geçer:

Dilberi celb eylemekse niyyetiñ ‘aşık eger
Sihr ü efsûn zağmetiyle zâtına virme zarar
Bul anı kim yâri celb ağıyarı hem tefrik ider
Bir mü’ezzîr nüshadır kim nâmı anıñ sîm ü zer
Kaŋkı maħbûba virürseñ sîne bendin tiz çözer (T1/1.Bend)

Rište-i tahrire **Kâmil** sîm ü zerle dür düzer
O cefâ-pîşe eger luğf eyleyüp itse nazâr
Terk idüp ağıyarı derhâl süyuma eyler güzer
Bir mü’ezzîr nüshadır ki nâmı anıñ sîm ü zer
Kaŋkı maħbûba virürseñ sîne bendin tiz çözer (T1/6.Bend)

Coşkun bir lirizmle ayrılık duygusunu ve sevgiliye kavuşma arzusunu ifade eden şair, müsemmen nazım şekliyle yazdığı şiirinin bir bendinde, saba rüzgârını haberci yapar ve sevgiliye gönderir; “*Benim katlime ferman ne imiş, canımı istemedede sevgilinin kasdı ne imiş, rakibin köyünde bize atılan iftira ne imiş, bir iki gün verse de katlime meydan ne imiş, var öğren; eğer kendi benim canımı isterse, onun için bir can ne imiş, cânânıma cânımı kurban etmek ne imiş, onu da söyle. O hiç zahmet çekmesin ben kılıcımı çekeyim kendime kendim vurayım ve canımı cananıma bir haberci ile tezce göndereyim.*” der:

Var şabâ şor bu benim katlime fermân ne imiş
Cânımı istemedede mağşad-ı cânân ne imiş
Görelim küy-ı ‘adûda bize bühtân ne imiş
Virse de bir iki gün katlime meydân ne imiş
Kendi isterse eger cânımı bir cân ne imiş
Eylemek cânımı cânânıma ħurbân ne imiş

Çekeyim tîğımı ben kendime kendim urayım

Cânı cānânıma bir peyk ile tîz göndereyim (MÜ1/4.Bend)

Kâmil Efendi, *of* redifli bir şiirinde, sevgiliden ayrı kalmanın hüznüyle feryat etmekte ve ömrünün en güzel yıllarını rüzgâra verdiği için *of* çekmektedir. O artık bu dünyada vuslatın gerçekleşmeyeceğine inanır. *Cismim ve tenim ayrılık ateşiyle yandı. Hiç olmasa mana âleminde sevgiliye kavuşsaydım*, diyerek âh eder, *of* çeker:

Of yârdan ayrılıkla itdigim feryâda of

Virdigim maşşûl-i ‘ömr-i nâzenini bâda of (G4/1)

Âteş-i hicrânda yandı **Kâmilâ** cism ü tenim

Âh vuşlat eyleseydim yâre tek ma‘ nâda of (G4/5)

Sonuç

Soyu Amasya’da Mecdîzâdeler olarak tanınan bir aileye dayanan Abdurrahman Kâmil Efendi, 1850 yılında Amasya’da doğmuş ve 1941’de Amasya’da vefat etmiştir.

İyi bir dinî eğitimden sonra, Amasya Sultan Bayezid Camii kürsü şeyhliği ve uzun yıllar Amasya müftülüğü yapmıştır. Kâmil Efendi’nin ilmî şahsiyeti ve millî mücadeledeki rolü ile ilgili günümüze kadar çok sayıda çalışma yapılmış; şiirleri ve şairliği üzerinde durulmamıştır.

Abdurrahman Kâmil Efendi’nin şiirlerinin tespitinde, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Yz. A 8993 numarada, *Divançe* ismiyle kayıtlı meellif hattı nüsha esas alınmıştır. Eser, manzum-mensur karışık olarak yazılmış; mensur kısımlarda ifade edilen tasavvufî düşünceler, Türkçe, Arapça ve Farsça şiirlerle desteklenmiş; şiirler konuya uygun olarak mensur kısımlar arasına serpiştirilmiştir.

Bu çalışmayla Abdurrahman Kâmil Efendi’nin *Kâmil* mahlasıyla yazdığı 14 Türkçe şiirinin bulunduğu tespit edilmiş ve bu şiirlerin çeviriyazısı yapılmıştır. Şiirlerin 4’ü mesnevi, 2’si kaside, 1’i muhammes, 1’i müsemmen ve 6’sı gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Şiirlerde, 7 farklı aruz kalıbı kullanılmış olup iki şiir, klâsik şiir geleneğinin dışında çift aruz kalıbı ile yazılmıştır.

Şair, genelde aruz veznini kullanmakta başarılı olmakla birlikte şiirlerde yer yer zihafı karşılaşılmaktadır. Yine şiirlerde *bîh*, *hiç*, *yâr* ve *tîz* gibi biri kapalı, biri açık olmak üzere iki hece (medli) okunması gereken kelime ve heceler tek kapalı hece olarak okunmuştur.

Abdurrahman Kâmil'in şiirlerinin konusu ilâhî aşktır. O, şiirlerinde divan şairlerinin idealize edilmiş bir güzele aşkını ifade etmek için kullandığı kelimeleri, tasavvufî manada kullanmıştır. Şiirlerinde coşkun bir lirizm hakimdir.

Oğlu Ahmet Emrî Yetkin, babasının kendi şiirlerinin bir kısmını imha ettiğini, bir kısmının ise kaybolduğunu söylemektedir. Şairin şiirlerini niçin imha ettiği bilinmiyor. XX. yüzyılda, XVI. yüzyıl klâsik şiir geleneğinin takipçisi olan Abdurrahman Kâmil'in şiirlerinin imhası şüphesiz büyük bir kayıptır. Kaybolan şiirlerin bulunması ve neşri ise onun şiirleri ve şairliği hakkında daha sağlıklı değerlendirme yapılmasını sağlayacaktır.

AMASYALI ABDURRAHMAN KÂMİL EFENDİ'NİN
TÜRKÇE ŞİİRLERİ

MESNEVİLER

1. MESNEVİ³¹ s.2, 86b, 81

fâ' ilātün/ fâ' ilātün/ fâ' ilün

Maṭla' -ı envâr-ı Qur'ân-ı Kerîm

Oldı Bismillahirrahmânirrahîm

Başla ey dil sen anıñla bu işe

'Avn-i ḥaḳla tā ḥitâma irişe

Maḳsadiñ ḳoşdur aña riş oldı o

Ḳuş ḳanadsız uça olur ser-fürü

Ehl-i 'aşḳ tesbîhidür çün besmele

Besmelesiz söze dirler velvele

5 Besmele miftâḥdur her pîşeye

Ansız işiñ pâyı uğrar tîşeye

Ḥâliḳa ḥamd eyleyelim ba' d ez-în

Çün bize virdi lisânla zîb ü zîn

Ḥamd-i Ḥaḳḳı kim ki eylerse edâ

İrgürür in'âmın aña ol Ḥudâ

Ḥamd her dem ni' meti efzûn ider

Dostı memnûn düşmeni maḥzûn ider

³¹ Bu mesnevi, yazma nüshanın 2, 81 ve 86b sayfalarında yer almaktadır. 81-86b arası sayfalar, eserin gözden geçirilmiş farklı bir nüshasının ilk sayfalarının nüshaya sonradan karışık bir şekilde yapııştırılmış halidir. Yukarıdaki şiir, ikinci sayfada yedi beyit iken, nüshaya sonradan eklenen bir sayfa olan 86b'de 17 beyittir. Yaptığımız incelemede, yazma nüshada 86b olan sayfanın devamının 81.sayfa olarak metne sonradan yapıştirıldığı tespit edilmiş; 86b'de 17 beyit olarak verilen mesnevinin devamı olan iki beyitin 81. sayfada olduğu görülmüştür. Şairin mahlasının da bulunduğu sayfa 81'de yer alan bu iki beyit mesneviye eklenmiştir.

Re's-i şükr oldu ham(i)d bî-iştibâh
Bu söze kavı-i resül-i Hâk güvâh

10 Hamd ile mevşûf olan maḥmūd olur
Ni' meti bol sofrası memdūd olur

Bî-^ç aded olsun şalâtile selâm
Ol resüle kim odur ḥayrû'l-enâm

Âline olsun selâm enşârına
Bâ-ḥuşûş ol düstân-ı çârına

Bil olardur ^ç aşîkânîñ aḳdemi
Ya' ni maḥbûb-ı Ḥudânîñ hem-demi

Bir nefescik olmadılar ḡayr ile
Bu sebebden yâd olurlar ḥayr ile

15 Ḥayr ile añ hem-dem-i peygamberi
Tâ olasin bu cihânîñ ser-veri

Kim ki sevmez anlarıñ bir ferdini
Dûzah içre artırır ḥaḳ derdini

Kim ki uyar dâr-ı âḥret şâhına
Hiç baḳar mı işbu dünyâ câhına

(s.81) Meslek-i aşḥâba iden iḳtidâ
Bâb-ı maḳşûda bulur ol ihtida

Kâmilâ aşḥâb izinde pey-rev ol
Ehl-i sünnet mezhebinde reh-rev ol

2. MESNEVİ s.4-5

müfte' ilün/ fā' ilün/ müfte' ilün/ fā' ilün

Pend ile meşgûl iken kapdı gönül tıflını
Bir güzeliñ hüsni kim görmemişem mişlini

Eylemek teşbîh haṭā serve anıñ boyını
Kim değışür ' anbere ruḥlarınıñ bûyını

Dürr-i ' aden dişine dinse sezâdır sezâ
Kaşına seyf-i Yemen dinmege ğāyet be-cā

Zülf ile setr eylese rûy-ı kamer tâbını
Zulmet içinde koyar kaşları mihrâbını

Medrese-i ' aşkda cem' olup ehl-i ' uḳûl
Meş'ele-i zülfiniñ ḥalline bulmadı yol

(s.5) Vaşfını taḥrîre yoḳ tākātı hiç ḥāmeniñ
Reşkden kaḫkaradur iki yüzi nāmeniñ

İşte ' inān-ı ḫıyār çıḫdı elimden bu dem
Vaşlını istemeyüp **Kâmilā** kande gidem

3. MESNEVİ s.50-51

müfte' ilün/ fā' ilün/ müfte' ilün/ fā' ilün

Aldım ele nāmeñi baş ayak itdüm nazar
Dildeki âteşiñe ḫaylice itdim keder

Ḥāceciğim ba' d ez-în ben seni itmem ḫazîn
Ḥidmet ile zātıña göñlüñ idem zib ü zin

Âteş-i firḫat ile cān u diliñ yaḫmazam
Her kişiniñ pāyına şu gibi ben aḫmazam

Küşe-i hicrānda ḫātırın itmem ḫarāb
Her söziñe virmezem ba' demā acı cevāb

5 Şem^ç-i ruḥumdan imiş rûz şeb tâb-ı diliñ
Şevk ile maḥlûṭ imiş añladım âb u giliñ

Şıdḡda mümtâzsıñ şevḡda serbâzsıñ
Ṭutmada her emrimi ^çâşık-ı bî-nâzsıñ

Bu gice teşrîf idem külbe-i aḡzânıñı
Vaşl ile âbâd idem hem dil-i vîrânıñı

Ḥâl-i diliñ şorayım pâyîñe yüz süreyim
Âteş-i ḡasret ile niçedir ol göreyim

Tâ ki ḡulûş-ı diliñ *Kâmil* idem özüme
Baḡasın leyl ü nehâr yüzüme hem gözüme

4. MESNEVÎ s.93-98

meṭâ^çilün/ meṭâ^çilün/ fe^çülün
Sefer-nâme yaz ey ḡâme o şâha
Ḳaşı ṭuḡrâ başı zerrîn-külâha

Şaçı sünbül dili bülbül edîbe
Ruḡı gül ḡâli fülful dil-firîbe

Dişi incü lebi yâḡût-fâma
Teni sîmîn boyı serv-i ḡırâma

Yüzi rengîn sözi şîrîn emîre
Semâḡat menba^ç ı rûşen-zamîre

5 Hümâ-ṭâl^ç at ḡamer-behcet civâna
(s.94) Sa^ç âdetlü ḡabîb-i ^çâli-şâna

Ḥuyı ḡûb imtizâcı nerm-i nerme
Güneş yüzli mizâcı germ-i germe

Emānet it yed-i peyk-i şabāya
İrişdirsün maḳām-ı dil-güşāya

Te'eddüble gire bezm-i 'alāya
Niçe ta'zīm ide ol yüzi aya

Yüzün süre ḳadem-gāha edeble
Yaḳın ola o māha bu sebeble

10 Atınca semtine ol yār ṭarfı
Küşād ide hemān-dem zarf-ı ḫarfı

İde bu nāmeyi bir bir ḳırā'at
İşide baş ayaḳ ol serv-ḳāmet

Sütür-ı nāme bulduḳda ḫitāmı
Muḫabbet bŷyın aldıḳda meşāmı

Şorarsa ḫāl-i 'aşḳı ol dil-ārā
İderse zulmden artıḳ tevellā

Disün ol nāzenin-i hoş-edāya
Firāḳıñ ḳaddini döndirdi yāya

(s.95) Gezerken zīr ü bālāyı te'essüf
15 Atıldı bi'r-i hicrāna çü Yūsuf

Cüdā düşdi diyārından o maḫzŷn
Firāḳıñla dü çeşminden aḳar ḫŷn

Yüziñe baḳmaḳa toymazken aḳdem
Selāma muntazırdır şimdi her dem

Mürŷr idinceye dek tā aḳustos
Ṭolandırdı anı hecriñ çü fānŷs

Ḥulûl itdi şu günde mâh-ı eylül
Olur elbet haber gelmezse ma' lûl

20 Cemâliñ fikr idüp işin unutdı
Cefâ defterlerin dürdi de yutdı

Seni görmezse olur mı o ḥandân
Olur elbet bu dünyâ aña zindân

Dil-i vîrâmı âbâd it sözüñle
Dü çeşmin rüşen ü şâd it yüzüñle

Gelürseñ bezmine ey serv-i bālâ
‘ Aceb dir mi seniñ emriñe lâ lâ

(s.96) Görürse kadd-i tûbâñı a şimşâd
Dıraht-ı servi eyler mi dili yâd

25 İderseñ vaşl ile göñlin ‘ imâret
Ḳamu ḥübâna eylersiñ imâret

Alursañ ‘ aşığı zir-i cenâha
İrersin şübhesiz evc-i necâha

Açarsañ mâh-rüyüñden niķâbı
Ara yirden götürürsüñ ḥicâbı

Ḥulûşâne açar ağızın du‘ âya
Atar tîr-i şenâyı tâ semâya

Ḳıyupdur uğruña o cân u başı
Aḳar dâ’im seniñçün gözi yaşı

30 Çün oldı ‘ aklı zülfüñ tek perişân
Gezer Ferhâd gibi tağda yemez nân

Gezerken vardı **Şeyh Şâdi** köyine
Derûnî âteşi belki söyine

Naşılsa gün-be-gün artdı harâret
İçinden tışına urdı merâret

Gice gündüz füzûn oldu bükâsı
Gözi yaşıyla taldı müttekâsı

(s.97) Bu hâlde gördi şeyhiñ kabr-i pâkin
Gözine sürme kıldı hâk-i pâkin

35 Elif kıddini sîmîn dâl kıldı
Deri halkasına timşâl kıldı

Türâbın öpdi bed' itdi şenâya
Şanevber gibi el açdı du' âya

Didi yâriñ derinde bende olsun
Cihân serverleri efgende olsun

Hemîşe bedr-i hüsni bula pertev
Meñâbîb-i zamâna ola hüsrev

Ola bahtım vişâliyle huçeste
Kelâmıyle ola her guşşa beste

40 Çerâğ-ı haddiniñ pervânesiyim
Bahâr-ı hüsünüñ dîvânesiyim

N'ola bir şorsa hâl-i pür-melâlim
Düşer mi pâyesinden pür-kemâlim

Mesâkîn hâtırın itmek ri' âyet
Degil mi 'izzet ehline 'alâmet

(s.98) adım rencide kılsun o Őehen-Őāh
Buyursun hūcreme ol ruĥları māh

Oam ire ziyā virsūn ū hurŐid
Buyursun Őevimi vuŐlatla te'kīd

45 Leb-i ruŐsārını gōzden geūrem
Ana da bāde-i ' aŐı iūrem

oyam evrāımı iki cebine
Merāmım ' arz idem ol meh-cebāne

Őeb ū rūz bāĝ-ı vaŐlına gireyim
Dem-ā-dem mīve-i hūsnin direyim

olaŐam ār erāfın dem-ā-dem
Yiyem hem dāne-i rūyin ū Ādem

Őorayım leblerin yūzin gōreyim
Gōzine yūzūmi bir dem sūreyim

50 İki ellerini alam dū deste
Okuyam her birine nie beste

Kemer gibi Őarılam mū miyāne
Diyem ĥālīm ana ben yāna yāna

Teraĥĥum eyleye bu pūr-melāle
Dōkūp anım ulaŐmaya vebāle

Gōnūl ta' mīr iden ' ālī-nesebdir
Ĥarāb iden ĥaıat bī-edebdir

Yūzin gōrmek dilerse MuŐtafānıĥ
Yūzime asun ebvābın Őafānıĥ

Hulâsâ **Kâmilî**n meyli vefâya
Marîzdir t̄aḫatı yoḫdur cefâya

KAŞİDELER

1. KAŞİDE³² s.7-9

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

Yine medḫ eyleyeyim bir güzeliñ ḫüsn-i cemālin
İşiden añlaya ol gül-bedeniñ ḫadr ü kemālin

Öyle bir pāk aşıl pāk nesil ḫāk-nihādı
Ṭuysa ' uşşāḫ-ı zamān ḫ'āhiş ider bũ-yı vişālin

'Āşīḫ-ı ḫüsnüni gördükde mükedder o perī
İltifātile dilinden siler elbette melālin

(s.8) Niçedir ḫāl-i diliñ āteş-i 'aşḫımla benim
Diyerek 'arz ider āşüftesine ḡunc ü delālin

5 Mā' ilim işvesine nāzına el-ḫāḫ cāndan
Gūş-ı cān diñlemek ister anıñ ol ṭatlı maḫālin

Rũy-ı gül-büyüni keşf eylese bir meclis-i 'işe
Der-'aḫab terk ḫılar ehl-i cüdā ceng ü cidālin

Şalamaz seyr-i cihāna gözüni dem-be-demi
Kim ki 'ömründe görüpdür o müzeyyen ḫaṭ u ḫālin

Mest-i lā-ya' ḫıl olur nūş iden ol ḫamr-ı lebin
Hiç ayılmaz dünyeniñ içse de biñ āb-ı zülalin

³² Bu kaside iki farklı aruz kalıbıyla yazılmıştır. Kasidenin üçüncü beyitten itibaren birinci mısralarında *fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün* kalıbı kullanılmıştır.

Öyle bir ‘arîf ü dānā-yı sūhandır bu güzel
Fehm ider niçe rumūzuñ bir tefekkürde me’ālin

10 Nükte-dānlıkda Fuzūlî gibi māhir erdir
Zabı kılımış bu cihānıñ hemān ol sihr-i helālin

Bir nefes görse idi vech-i vecih’in Nef’i
Anı medh itmege haşr eyler idi cümle maķālin

Hüb-rüyān-ı zamāna baķabilmem aşlā
Göze göz dir mi ‘aceb seyr iden ol çeşm-i ğazālin

(s.9) Cismi cismim gibidir laħmi de laħmim gibice
Hüsnüne kim baķanıñ isterim elbette zevālin

Anıñ evsāfını taħrîr idebilmez hāme
Ehl-i ‘aşķ ‘add idebilmez anıñ ol hüb hışālin

15 Reh-i şevķında bulunca bu kemāli **Kāmil**
Cāygîr eyledi gönünde anıñ ‘aşķ u hayālin

2. KAŞİDE³³ [ELİF-NĀME] (s.47-49)

fā’ ilātün/ fā’ ilātün/ fā’ ilātün/ fā’ ilün

mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün

(Elif) āmāl-i dünyā riştesin kať’ eyledim cānā

(Bā) binā-yı aşķa şarf itdim kāmusun meh-liķā

(Tā) teraķķi eyledim emşālime leyl ü nehār

(Şā) şenālarla kılındım vaşlıña yārā sezā

(s.48) (Cim) cenābıñ hıdmetiyle kesb-i taşşil eyledim

(Hā) huzūrundan dil-ārā nice dürlü kīmyā

³³ Bu kaside iki farklı aruz kalıbıyla yazılmış olup *mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün* kalıbı sadece birinci mısradaki kullanılmıştır.

(**Hâ**) hıdîv-i Mısr-ı dille şöretiñ buldı şuyū^ç
(**Dâl**) dilim şehrin vişâliñle idince sen küşâ

5 (**Zâl**) zekâvetle olursuñ vâşıl-ı cümle fünün
(**Râ**) rikâbın būs ider Sokrât-ı hikmet-âşinâ

(**Zâ**) zekât-ı vuşlatıñla bay idersiñ ^çâşıkıñ
(**Sin**) seherler ^çizzetiñçün eylerim niçe du^ç â

(**Şin**) şakķ itseñ dehānı porsiş-i hâtır için
(**Şād**) şanurdum Üsküdārı baña virdiñ güyiyâ

(**Dād**) da^ç if kılma bu cismim küşe-i hicrānda
(**Tā**) tayanılmaz belādır toğrısı bu mācerā

(**Zā**) zarāfet ma^ç deni bir dem baña raħm eyleseñ
(^çAyn) ^çaşkıñdan Hudāya itmezem hiç iştikā

10 (**Ġayn**) ġamzeñle bu şirīn cānıma kaşd eyleseñ
(**Fā**) firār itme cibāl-i firķata aşlā şehā

(**Kāf**) karīb olmak için dergāhıña rüz [u] şebān
(**Kāf**) kelāmım şırasın şarf eyledim çün āsiyā

(s.49) (**Lām**) lev m itme ta^ç aşşuķ itdigümçün çeşmiñe
(**Mīm**) merāķı tā ezel virdi baña ol kibriyā

(**Nūn**) nāmūsı bıraķdırdı baña şevķ-ı cemāl
(**Vāv**) vaşl-ı rüy-ı āliñ eylerim her dem recā

(**Hā**) hevādārān-ı aşra pişvā olup da sen
(**Lām elif**) lā deyu i^ç rāz eyleme benden dilā

15 (**Yā**) yürekler pāresi bu *Kāmili* alsıñ İlah
Cümle ^çuşşāķa tefāhur eylese olmaz mı yā

MUSAMMATLAR

1. MUHAMMES s.20-22

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

1

Dilberi celb eylemekse niyyetiñ 'âşık eger
Sihr ü efsün zaḥmetiyle zātūña virme żarār
Bul anı kim yāri celb aġyārı hem tefrīk ider
Bir mü 'eşşir nüşhadır kim nāmı anıñ sīm ü zer
Çanķı maḥbūba virürseñ sīne bendin tiz çözer

2

Dil-rübāyı āġūş-ı aġyārda gördüm seḫer
[Hu]bb-ı nāza mübtelā serḫôş-veş meh-veş batar
Sīm ü zer almış eline buse'ı ķandan şatar
Bir mü 'eşşir nüşhadır ki nāmı anıñ sīm ü zer
Çanķı maḥbūba virürseñ sīne bendin tiz çözer

3

La' lini şunmış raķıbiñ aġzına aldım ḫaber
Nāz u istignā ile āhū gözün ṭurmaz süzer
Kīsesinden aķçeniñ cevdetlisin bir bir seçer
Bir mü 'eşşir nüşhadır ki nāmı anıñ sīm ü zer
Çanķı maḥbūba virürseñ sīne bendin tiz çözer

4

Tir-i āḫımdan 'aceb dil-ber niçün itmez ḫazer
Piş-i aġyāre oturmuş ķatlime fermān yazar
Bed-raķıbān ceybine çün şurre-i zerrin atar
Bir mü 'eşşir nüşhadır ki nāmı anıñ sīm ü zer
Çanķı maḥbūba virürseñ sīne bendin tiz çözer

5

Eşķ-i çeşmim ṭurmayup cūlar gibi dā'im aķar
Gül' izārıñ nār-ı hecri her nefes sīnem yaķar
Pāresin aḫz eyleyüp illerle ol keyfin çatar
Bir mü 'eşşir nüşhadır ki nāmı anıñ sīm ü zer
Çanķı maḥbūba virürseñ sīne bendin tiz çözer

6

- Rişte-i tahrîre **Kâmil** sîm ü zerle dür düzer
(s.22) O cefâ-pîşe eger luţf eyleyüp itse nazâr
Terk idüp aġyârı derhâl süyuma eyler güzer
Bir mü 'eşşir nüşhadır ki nâmi anıñ sîm ü zer
Çanġı maġbûba virürseñ sine bendin tîz çözer

2. MÜSEMME³⁴ s.87-88

fe' ilâtün/ fe' ilâtün/ fe' ilâtün/ fe' ilün

1

Varayım aġlayarak pâyına yüzler süreyim
Buña bâ 'iş ne imiş bâri dilimle şorayım
Var ise cürmüm eger dehrde ben ne tırayım
Bu şirîn cânımıñ itlâfını lâyıķ göreyim
Çekeyim tîġımı ben kendime kendim urayım
Cânı cânânıma bir peyk ile tîz göndereyim

2

Kendim 'azm itsem eger şimdi taķup boynuma taķ
Belki söyletmeden evvel ura bu sîneme oķ
Ey şabâ sen biliñ ol yâr ile var bunca ġuķuķ
Yüz süre pâyine var ġâlimi 'arz eyle çabuķ
'Afv iderse şuçumu gerçi bugünden tezi yok
Yoġsa bir merkez-i zulme idecekse o lüġuķ
Çekeyim tîġımı ben kendime kendim urayım
Cânı cânânıma bir peyk ile tîz göndereyim

3

- Seyf-i ebrûyı çeküp ġışmile ol ġüsn-i melek
Cânımı ister imiş vay baña virmem ne dimek
Söylesün her ne ise söyle benim cürmümi tek
Çalmayım bâri teġayyürde emân maġşere dek
Râziyım ben de ne çâre bu deyü ġükm-i felek
(s.88) Cümle itdiklerimi dünyede buldum diyerek
Çekeyim tîġımı ben kendime kendim urayım
Cânı cânânıma bir peyk ile tîz göndereyim

³⁴ 87. sayfada başlayan bu müsemmenin ilk bendi iki mısra noksandır. Muhtemelen bu şiirin bulunduğu sayfa, metne sonradan yapıştırılarak eklenmiştir.

4

Var şabâ şor bu benim katlime fermân ne imiş
Cânımı istemedede maqşad-ı cânân ne imiş
Görelim kûy-ı ‘adûda bize bühtân ne imiş
Virse de bir iki gün katlime meydân ne imiş
Kendi isterse eger cânımı bir cân ne imiş
Eylemek cânımı cânânıma kırbân ne imiş
Çekeyim tîğımı ben kendime kendim urayım
Cânı cânânıma bir peyk ile tîz göndereyim

5

Halk olunmakta iken ins ü melek arz u semâ
Gelmeden ketm-i ‘ademden bu tenim ‘âleme tâ
Alnıma hâme-i kudretle yazılmış bu kızâ
‘Afvımı itme şabâ nâfile ol yâre ricâ
Belki haqqımda budur çâre ne taqdir-i Hudâ
Kâmilâ ben de aña göstereyim rû-yı rızâ
Çekeyim tîğımı ben kendime kendim urayım
Cânı cânânıma bir peyk ile tîz göndereyim

GAZELLER

1. ĞAZEL s.6-7

fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilün

Dil yine bir şeh-levendiñ ‘aşkına sevdâlıdır
Gözleri şehlä vü ruhsârı güli hamrâlıdır

Yek-naẓarda hâtır-ı nâ-şâdımı târâc iden
Meh yüzinde hâle-veş ibnü’l-‘arab ber-ğâlidir

Bû-yı rû-yı âliniñ şorsañ baña fi ’âtını
Bey‘ olan biñ altuna ancağ anıñ mişkâlidir

Dişleri dürr-i cinândır zülfleri ‘anber-feşân
Cebhesi cây-ı emândır kışları tuğrâlıdır

Lebleri teng-i şekerdir ruğları reşk-i kâmer
Mû miyânı zer-kemerdür luğf anıñ ağvâlidir

(s.7) Dāyesinden sinniniñ çend oldıgın itdüm su'āl
Didi bu sāl o gazālīñ on üçünci sālidir

Dāğ-ı 'aşkıyla o cān-ı cān-fezāniñ **Kāmilā**
Bu dil-i sūziş fa'ālim lāle-veş tamğalıdır

2. ĞAZEL s.10-12

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Bir metā'-ı bī-bahādır ey gönül kālā-yı 'aşk
Serde püsküllü belādır ey gönül sevdā-yı 'aşk

(s.11) Şol ezel bezminde kim icād olundu 'aşk-ı pāk
Cebheme imlā olındı ey gönül tuğrā-yı 'aşk

Cām-ı 'aşkı nüş idince yoqđı bende ihtiyār
Pes baña dād-ı Hudādır ey gönül şahbā-yı 'aşk

Eşk-i çeşmin dā'imā ruhsārına icrā ider
Ağlamakla mübtelādır ey gönül rüsvā-yı 'aşk
Qalbi reng-ā-reng ider qavs-ı kuzah-āsā hemān
Beyt-i dilde bir cilādır ey gönül ma'nā-yı 'aşk

Niçe 'āşıklar kırıpđır keşt'sin bu lüccede
Sāhili tahte's-serādır ey gönül deryā-yı 'aşk

Geçmeden cısr-i mecāzı hāşıl olmaz 'aşk-ı Haq
Böyle yazılsa be-cādır ey gönül fetvā-yı 'aşk

Hasret-i dil-dār ile itdim temāşā 'ālemi
Ravza-i bī-intihādır ey gönül şahrā-yı 'aşk

Sāha-i kaşr-ı dil-ārāda hemān pervāz ider
Kāşid-ı bezm-i şafādır ey gönül anqā-yı 'aşk

Zülf-i yāriñ tārını şad pāre itmekdir hüner
Telde biñ hikmet-nümādır ey gönül monlā-yı 'aşk

Fıkr ile intâc-ı eş'âr eylemek zanneyleme
Cism ü cānı heb fedâdır ey gönül da' vâ-yı 'aşk

- (s.12) O perî-zâdı müsahhar kılmğa her dem çalış
Pek mü'essir bir du'âdır ey gönül esmâ-yı 'aşk

Çanğı bir *Kâmil* kulı görse hemân mecnûn ider
Böyle bir hürî-liqâdır ey gönül Leylâ-yı 'aşk

3. ĞAZEL s.61

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün
'Aceb var mı cihân içre benim tek bir cefâ görmüş
Dil-ârâdan vefâ bekler iken her dem ezâ görmüş

Nedendür bu felek devr eylemez aślâ merâm üzre
Ya yoksa hiç bulunmaz mı feleklerden şafâ görmüş
Yolunda cān nişâr itsem baña raħm eylemez dil-ber
Cefâsın çekmeye her dem bu miskîni sezâ görmüş

Dil-ârâ zulm ü cevrin 'aşık-ı nālânına eyler
'Ağâ vü lütf u ihsânın raķib-i bed-liqâ görmüş

Eyâ *Kâmil* niçün şabr eylemezsin cevrine yâriñ
Çadîmdir ki bulunmaz hiç güzellerden vefâ görmüş

4. ĞAZEL s.65-66

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün
Of yârdan ayrılıkla itdigim feryâda of
Virdigim maħşül-i 'ömr-i nâzenîni bâda of

- (s.66) Öyle of çekdim ki lertzân eyledi endāmımı
Âh n'ola bir iş göreydi meclis-i bālâda of

Dil-berin cevrin görüp âlüfte oldum ofla
Of baña itdi ta'alluķ ben ofa sevdâda of

Yâriñ ağıyâre vişâlin tıyduğımda ben ʿ aceb
Beyt-i aḫzâna girüp itmez miyim tenhâda of

Āteş-i hicrânda yandı **Kâmilâ** cism ü benim
Āh vuşlat eyleseydim yâre tek maʿ nâda of

5. ĞAZEL s.66-68

feʿ ilâtün/ feʿ ilâtün/ feʿ ilâtün/ feʿ ilün
Bu kadar ḫasrete şabr idemezem sulṫânım
Dîdeler yaş yerine aḫıdıyorlar ḫanım

ʿ Acebâ ḫâtır-ı ʿ âtırdı gezer mi nâmım
Yoḫsa peygüle-i nisyâna mı atdıñ ḫânım

Ḫâtır- ı fâtirimi şormamak olmuş saña ḫuy
Göziñe ḫılca görünmez bu kadar giryânım

(s.67) Dimediñ nâr-ı firâkıñla naşıldır ḫâliñ
Neye müncer olacaḫ gözleyelim nâlânım

Leb-i laʿ liñ gibi çeşmim kızarır fırḫat ile
Ğavṫa-zendir yemm-i ḫün içre dilâ müjgânım

Niçe ârâm ideyim sensiz eyâ şâh-ı ḫüsn
Sitem-i ḫüzn ile âvîze gibi lerzânım

Dilimi cā-yı sürür eyle dilâ vuşlat ile
Ḳuluñam ḫâk-ı peyim ḫâk-i dere yeksânım

Gelivir ḫandasın ey âfet-i devrân ḫanda
Güleyim vaşlıñ ile bir daḫı ʿ âli-şânım

Ay kim dūr olalı sen şeh-i ḫübânımdan
Şüretiñ ḫâne-i dilde şeb ü rüz mihmânım

İderem âh ile evḫâtımı her dem imrâr
Yine senden olacak derdime cân dermânım

Bu güzellikte saña yoğsa dil-ārā emşāl
Bulunur mı ya benim ‘aşkda hîç akrânım

Niçe bir hecriñ ile bu dil-i pür-gam yanacak
Ay kim taş degilim ben dağı bir insânım

Çile-i ‘aşkı temām eyleyüp oldum **Kâmil**
(s.58) Ba‘ demā mürşid-i ‘aşk okunacak ‘unvânım

6. ĞAZEL³⁵ s.90

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Çeşm-i lütfuñla kime itdiñse cānânım nazar
Çoymadıñ gerd-i küdüretten dilinde bir eşer

Bir girişmeñle dil-i mağzūnuma viridiñ ziyā
Hiç siyāh olur mı āyā hāne toğdukda kamer

Ben saña bir bendeyim ki ‘itki hîç itmem kabül
Hidmetiñde **Kâmil**em ammā ki gāyet mu‘teber

Kaynakça

- Arslan, Mehmet. “Mihri Hâton Divanı’nda Sanatlı Manzumeler”. *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2* (21-23 Nisan 2017). Ed. Şuayip Özdemir - Ayşegül Gün. 2: 24-38. Ankara: KIBATEK, 2017.
- Batman, Mustafa Murat. “Osmanlı’nın Son Döneminden Cumhuriyete Uzanan Bir Âlim: Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi”. *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2* (21-23 Nisan 2017). Ed. Şuayip Özdemir - Ayşegül Gün. 2: 509-515. Ankara: KIBATEK Matbaası, 2017.
- Hüseyin Hüsameddin. *Amasya Tarihi*. 1. Baskı. 4 Cilt. İstanbul: Hikmet Matbaası, 1327.
- Köksal, M. Fatih. *Son Dönem Divan Şairlerinden Kütahyalı Vasfi Divânı*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2016.

³⁵ Bu gazel, üç beyitten oluşması sebebiyle nakıs bir gazeldir.

- 194 | A. ERDEMİR / Amasyalı Abdurrahman Kâmil (Yetkin) Efendi'nin Şairliği ve Türkçe Şiirleri
- Kurt, Songül Keçeci. "Son Dönem Osmanlı Ulemasının Önemli Şahsiyetlerinden Abdurrahman Kâmil Efendi (1850-1941)". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute* 60 (2017): 477-494.
- Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Efendi. *Divañçe*. Yz. A 8993: 1-99. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu.
- Okuyucu, Cihan. *Cinânî, Hayatı, Eserleri, Dîvanının Tenkidli Metni*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Özel, Recep Orhan. "Amasya'da Bir Âlim Yuvası: Mezdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö.1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (Ö.1963), Ahmet Emrî Yetkin (Ö.1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö.1959)". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (2018): 39-72.
- Sarıkoynucu, Ali. "Millî Mücadelede Amasya Müftüleri (Hacı Tefvik ve Abdurrahman Kâmil Efendiler)". *Diyanet İlmi Dergi* 31/2 (1995): 61-100.
- Şahin, Kâmil. "Abdurrahman Kâmil Yetkin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43: 504-505. Ankara: TDV Yayınları, 2013.